04/07/2019

“Δεν είναι θέμα πρόθεσης ή εκλογής η άσκηση, αλλά επιταγή και απόλυτα απαραίτητη”

/ Αγιορείτικα

Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός († 2009)

Η αγωνία για τον όλεθρο, που επιβάλλεται δυναμικά σ’ όλο τον κόσμο και η κραυγή της απόγνωσης, που από παντού ακούεται, μας έδωσαν την αφορμή και το σύνθημα να γράψουμε τα όσα περιλαμβάνονται σ’ αυτό το βιβλίο.

Ο όλεθρος στον οποίο οδηγούνται αναπόφευκτα οι άνθρωποι, οφείλεται ασφαλώς στη λανθασμένη χρήση των νοημάτων· αυτήν ακολουθεί η λανθασμένη χρήση των πραγμάτων που αποτελεί το πρα-κτικό βίωμα των ανθρώπων. Κα-τά τη Γραφή «ο γάρ εάν σπείρη άνθρωπος, τούτο και θερίσει» (Γαλ. στ΄ 7). Είναι φυσική ανάγκη και συνέπεια, κάθε ενέργειά μας να έχει κάποιο αποτέλεσμα. Αλ-λά κάθε ενέργειά μας μπορεί να υπόκειται, πέρα από την ε-λεύ-θερη επι-λογή και προτίμηση, στη

δουλεία, για την ο-ποί-α ο θεόσοφος Πέ-τρος μας ειδοποιεί «ώ γάρ τις ήττηται, τούτω και δεδούλωται» (Β΄ Πέτρ. β΄ 19).

Αυτή η αποκάλυψη του Πέτρου μας πληροφορεί για το μυστήριο αυτής της χρεοκοπίας όλων των ανθρώπων, οι οποίοι στενάζουν λόγω της δυναμικής επιβολής του ολέθρου. Ερευνώντας τη ρίζα του «ηττήματος» (Α΄ Κορ. στ΄ 7) και της δουλείας που επακολουθεί, βρίσκουμε ότι εί-ναι φυσική συνέπεια της μεταπτωτικής μας καταδίκης.

Η ίδια η Γραφή μας ερμηνεύει ότι η αρρωστημένη αυτή συνέπεια έγινε σε μας μόνιμο τραύμα στην παρούσα ζωή. «Και είπε Κύριος ο Θεός διανοηθείς· ου προσθήσω έτι του καταράσασθαι την γήν, διά τα έργα των ανθρώπων, ότι έγκειται η διάνοια του ανθρώπου επιμελώς επί τα πονηρά εκ νεότητος αυτού» (Γέν. η΄ 21). Μετά την πτώση, μας επιβλήθηκε η ηττοπάθεια και η ροπή «επί τα πονηρά» εκεί δηλαδή που βρίσκεται το σύμπλεγμα του παραλόγου.

Αυτήν τη συμφορά μας, θρηνεί ο Παύλος περιγράφοντας με πικρία την καταδίκη: «Ταλαίπωρος εγώ άνθρωπος Τις με ρύσεται εκ του σώ-ματος του θανάτου τούτου;» (Ρωμ. ζ΄ 24). Και πραγματικά. Αποκτήσαμε σώμα θανάτου μαζί με το σωματικό θάνατο που ακολούθησε την πτώση.

Όσο, λοιπόν, αυξάνουν οι οδύνες των ολέθριων συνεπειών, που κληρονομικά μεταφέρουμε, τόσο ταυτόχρονα αναπτύσσεται και η συναίσθηση της ανάγκης για την υπερνίκησή τους. Όσο και αν φαίνεται φθαρμένη και καταστραμμένη η προσωπικότητά μας με την πτώση, δεν χάθηκε το κεντρικό σημείο της δύναμής μας, που είναι η θέληση. Και όντας κύριος της θέλησής του ο άνθρωπος, έχει δικαίωμα επιβολής της κρίσης του. Να γιατί ο Παύλος μας υπενθυμίζει ότι αν και «πάντα ημίν έξεστιν, αλλ’ ου πάντα συμφέρει» (πρβλ. Α΄ Κορ. στ΄ 12). Με την ελεύθερη θέληση επιλέγουμε τις επιταγές της λογικής, που δεν θα είναι άλλες παρά το επιβεβλημένο καθήκον του προορισμού μας. Το «ου πάντα συμφέρει» μας πείθει ότι βαδίζουμε σύμφωνα με κάποιο σκοπό που βιαζόμαστε να επιτύχουμε.

Το σώμα όμως του θανάτου, το οποίο φορέσαμε μετά την πτώση, ο λεγόμενος «παλαιός άν-θρωπος» (Ρωμ. στ΄ 6, Εφ. δ΄ 22, Κολ. γ΄ 9), αντιστέκεται δυνατά και ο ταπεινός και αδύναμος άνθρωπος σύρεται βίαια παντού. Στο έβδομο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστο-λής του ο Παύλος κάνει ακριβέστερη περιγραφή αυτής της δυστυχίας: «Ου γάρ ο θέλω ποιώ αγαθόν, αλλ’ ο ου θέλω κακόν τούτο πράσσω… ευρίσκω άρα τον νόμον τώ θέλοντι εμοί ποιείν το καλόν, ότι εμοί το κακόν παράκειται» (Ρωμ. ζ΄ 19, 21). Ο χαρακτηρισμός αυτός αναφέρεται στο νόμο της διαστροφής, που ως δεύτερη φύση μας επιβάλλεται αν δεν αντισταθούμε.

Πέραν όμως του νόμου της διαστροφής, που επιμένει αδιάλειπτα είναι και η παρουσία του σατανά, που είναι αδίστακτος και ανύ-στα-κτος εχ-θρός του ανθρώπου. «Ως λέων ωρυόμενος περιπατεί ζητών τίνα καταπίη» (Α΄ Πέτρ. ε΄ 8). Και τώρα «τίς σοφός και φυλάξει ταύτα και συνήσει τα ελέη του Κυρίου;» (Ψαλμ. ρστ΄ 43). Το ισχυρό αντίδοτο αυτής της διαμάχης, αδελφοί μου, για να ανασυρθεί «τό θνητόν υπό της ζωής» (Β΄ Κορ. ε΄ 4) είναι η περιεκτική άσκη-ση.

Εδώ στην «κοιλάδα του κλαυθμώνος» (Ψαλμ. πγ΄ 7), της μόνιμης εξορίας μας, υπάρχει η βίαιη ώθηση του γενικού ολέθρου. Και ο άνθρωπος πρέ-πει να βρίσκεται συνεχώς σε επιφυλακή. Το «πά-ση φυλακή τήρει σήν καρδίαν» αυτό σημαίνει. Η «καρδία είναι το ταμείο, όπου προβάλλονται τα νοήματα και λαμβάνονται οι αποφάσεις» (πρβλ. Ματθ. ιε΄ 18-19). Χρειάζεται, λοιπόν, διαρκής και ανύστακτη άμυνα για να καταπολεμεί ο άνθρωπος τις αντιθέσεις και να σωθεί απ’ αυτές. Η άσκηση μας επι-βάλ-λεται ως απαραίτητο μέσο εξυ-γίανσης για να επιτελέσουμε σωστά το καθή-κον μας. Εφ’ όσον, λοιπόν, το νόημα της ύπαρξής μας δεν βρίσκεται στα πάθη και στο νόημα του παραλόγου –από τα οποία απειλούμαστε και στο παρόν και στην αιωνιότητα– αναπόφευκτα υπάρχει το πρόβλημα της καταπολέμησής τους για τη σωτηρία μας· αυτό το πράγμα επιτυγχάνεται στη ζωή των λογικών υπάρξεων με ελεύθερο αγώνα, δηλαδή με την άσκηση.

Η άσκηση άλλωστε είναι από τα αρχαιότατα επιτεύγματα του ανθρώπου. Αρχίζει αμέσως με την έξοδο του ανθρώπου από τον Παράδεισο στον τόπο της εξορίας του. Η άσκηση προβαλλόταν από τον άνθρωπο, που αισθανόταν την αδυναμία του να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής. Ιδιαίτερα όμως επέμενε στην άσκηση για να επιτύχει τις θρησκευτικές του αναζητήσεις.

Ολόκληρη η ανθρώπινη φύση, που υποδουλώθηκε στο νόμο της φθοράς και του θανάτου, δεν μπορεί με κανένα άλλο τρόπο να απαλλαγεί από τη βιαιότητα του παραλόγου παρά μόνο με την άσκηση. Λέγει ο Εκκλησιαστής: «Εάν πνεύμα του εξουσιάζοντος αναβή επί σέ, τόπον σου μή αφής» (Εκκλ. ι΄ 4) και πάλιν: «Αντίστητε τώ διαβόλω και φεύξεται αφ’ υμών» (Ιακ. δ΄ 7).

Με την είσοδό μας στη ζωή απαιτείται ασφα-λώς η επίγνωση και η προσπάθεια για πραγμάτωση του προορισμού μας. Η αρχική μας κατασκευή έγινε «κατ’ εικόνα και ομοίωσιν» του δημιουρ-γού. Και η ανάπλασή μας απέδειξε αυ-τήν την αλή-θεια.

Δίκαια πληροφορούμαστε ότι «ουκέτι εαυτοίς εσμεν αλλά τώ υπέρ ημών αποθανόντι και εγερθέντι Χριστώ» (πρβλ. Β΄ Κορ. ε΄ 15). Και αυτό ακριβώς δείχνει το κεντρικό σημείο του προορισμού μας. Κανόνας της ανθρώπινης φύσης θεωρείται η ηθικότητα. Η σαφής πληροφορία ότι «ουκέτι εαυτοίς εσμεν» μας

ανεβάζει σε ανώτερο καθήκον. Επειδή ανήκουμε ολοκληρωτικά στην κυριότητα και εξουσία του ανακαινιστή μας Ιησού Χριστού, οφείλουμε πλήρη υποταγή στο θείο θέλημα και άρα η ευθύνη της αποστασίας μας είναι βέβαιη και καταστροφική.

Πέραν όμως της ευθύνης της παρακοής και αποστασίας, γεννάται και το θέμα της προσωπικής μας σωτηρίας και εξυγίανσης, που είναι αποτέλεσμα της ακριβούς πρακτικής εφαρμογής των εντολών του ιατρού και σωτήρα μας. Εάν κατά τη Γραφή «ψυχή η αμαρτάνουσα αποθανείται» (Ιεζ. ιη΄ 20) τότε κλείνει κάθε στόμα και καθίσταται υπόδικος όλος ο κόσμος στο Θεό. Αρα δεν τίθεται πλέον θέμα επιλογής ή προτίμησης αλλά απόλυτου καθήκοντος. Ο άνθρωπος βρίσκεται μπρο-στά στο τελικό αποτέλεσμα, που είναι σαφές και εκφράζει ελεύθερα την προτίμησή του: Ή γίνεται οπαδός της «στενής και τεθλιμμένης οδού» που οδηγεί στη ζωή, τη Βασιλεία και όλο το πλήρωμα των θείων επαγγελιών ή εκλέγει την «πλατείαν και ευρύχωρον οδόν», που οδηγεί ορι-στι-κά στην απώλεια (πρβλ. Ματ. ζ΄ 13-14, Λουκ. ιγ΄ 24). Και εκτός της αλήθειας που περιέχεται στον ανωτέρω λόγο της θείας αποκάλυψης, υπάρχει και η μακρόχρονη και σαφέστατη ιστορία που υποδεικνύει την πραγματικότητα. Και «ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω».

Εάν ένα και μόνο πρόσωπο, ένας και μόνο άνθρωπος, γινόταν υπήκοος και εφαρμοστής των εντολών του σαρκωθέντος Θεού Λόγου, του σωτήρα και ανακαινιστή μας, ήταν αυτό μόνο αρκετό για να μας αποδείξει την αλήθεια ότι «πιστός Κύριος εν πάσι τοίς λόγοις αυτού» (Ψαλμ. ρμδ΄ 13). Αλλά από τότε μέχρι σήμερα εκατομμύρια αθλητών επισφραγίζουν καθημερινά, κάθε ώρα και κάθε στιγμή, τη μοναδική αυτήν αλή-θεια. Η απέραντη στρατιά των αθλητών και ηρώων του μεγαλοπρεπούς αυτού θριάμβου, με το διαρκές και ακαταπόνητο στοιχείο της άσκησης, πέτυχε το σκοπό της και υποκινεί και μας επίμονα σ’ αυτό. Τώρα, «τίς σοφός και φυλάξει ταύτα και συνήσει τα ελέη του Κυρίου;» (Ψαλμ. ρστ΄ 43).

Αναλύσαμε σύντομα το απαραίτητο της άσκησης και το ότι σε όλη την κοινωνική μας ζωή και αγωγή είναι απόλυτα αναγκαία. Τώρα περισσότερο θα ασχοληθούμε με το κεντρικώτερό μας θέμα. Να δώσουμε με συντομία και σαφήνεια τη γενική εικόνα της ορθόδοξης χριστιανικής άσκησης. Γιατί, όπως ο Κύριος επεσήμανε, «ενός δε εστι χρεία» (Λουκ. ι΄ 42).

Για μας τους ορθοδόξους, χριστιανός είναι μόνο εκείνος, ο οποίος δέχεται το Χριστό, ως την απόλυτη αλή-θει-α και δικαιοσύνη, ως το μόνο Θεό, δημιουργό και σωτήρα. Ο Χριστιανισμός αποτελεί για μας μοναδική αποκλειστικότητα, που δεν δέχεται συμβιβασμό, επιμειξία ή εξέλιξη. Με βάση τους λόγους του ίδιου του λυτρωτή μας πιστεύουμε ότι «ουδείς επιγινώσκει τον υιόν ει μή ο πατήρ, ουδέ τον πατέρα τις επιγινώσκει ει μή ο υιός και ω εάν βούληται ο υιός αποκαλύψαι» (Ματθ.

ια΄ 27) και «ουδείς έρχεται προς τον πατέρα ει μή δι’ εμού» (Ιω. ιδ΄ 6) και «εάν μή πιστεύσητε ότι εγώ ειμι, αποθανείσθε εν ταίς αμαρτίαις υμών» (Ιω. η΄ 24).

Τονίσαμε τη σημασία της άσκησης ως του πιο κατάλληλου μέσου γι’ αυτούς που αγωνίζονται και προσπαθούν να επιτύχουν το σκοπό τους. Δεν κρύβουμε όμως, ότι και αυτό το κατόρθωμα δεν είναι ο σκοπός αλλά ένα επωφελέστατο μέσο. Ο παράγοντας της ελευθερίας, της εξυγίανσης και αυτής της ανάστασής μας είναι μόνο η θεία Χάρη. Η σπουδή και η προσπάθειά μας να βρισκόμαστε σε επιφυλακή, φανερώνει αυτό το οποίο ομολογήσαμε στο βάπτισμα ότι «αποτασσόμεθα τώ σατανά και πάσι τοίς έργοις και τη πομπή αυτού και συντασσόμεθα τώ Χριστώ». Με την εκούσια εκλο-γή και ταυτόχρονα προτίμηση, εκδηλώνεται η ελευθερία μας ως λογικών υπάρξεων και αποδεικνύεται η θεοειδής καταγωγή μας.

Ερχόμενοι με την πίστη στη θεογνωσία, δι-δα-σκόμαστε αμέσως τα απαραίτητα καθήκοντα δι--αμέσου των οποίων θα πάρουμε μέρος στις θείες επαγγελίες. Ο Κύριός μας, μας πείθει ότι δεν αρ-κεί και δεν μας ωφελεί να γνωρίζουμε αφηρημένα μόνο ότι υπάρχει ο Θεός. «Ου πάς ο λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εισελεύσεται εις την βασιλείαν των ουρα-νών» (Ματθ. ζ΄ 21). Θα πάρει μέρος στις επαγγελίες μου μόνο «ο έχων τάς εντολάς μου και τη-ρών αυτάς» (Ιω. ιδ΄ 21). Ο «έχων», δηλαδή ό-ποιος φρόντισε να μάθει τα νοήματα και το σκο-πό των εντολών μου και μετά να γίνει «τη-ρών», δηλαδή να τις εφαρμόσει. Και τονίζει τη σημασία της τήρησης των εντολών· «εκείνός εστιν ο αγα-πών με» (Ιω. ιδ΄ 21). Και επαναβεβαιώνει: «Ο μή αγα-πών με τους λόγους μου ου τηρεί» (Ιω. ιδ΄ 24).

Αλλωστε η ανακεφαλαίωση όλου του νόμου δεν είναι σ’ αυτές τις δύο εντολές; «Αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου εξ’ όλης της ψυχής σου και εξ’ όλης της διανοίας σου και εξ’ όλης της ισχύος σου και τον πλησίον σου ως σεαυτόν» (Μάρκ. ιβ΄ 30-31). Με τις δύο εντολές αποδεικνύεται η ακε-ραι-ό-τη-τα της ανθρώπινης προσωπικότητας και παρέχεται το δικαίωμα στον άνθρωπο να γίνει κλη-ρονόμος Θεού και συγκληρονόμος του Υιού του.

Τονίσαμε και προηγουμένως ότι η άσκηση δεν είναι σκοπός αλλά μέσο. Μέσο όμως αναγκαίο και απαραίτητο προς εξυγίανση και επιστροφή στην αξία του καθολικού μας προορισμού.

Η θεία αποκάλυψη είναι η βάση της υγιούς μας γνώσης. Από αυτήν γνωρίσαμε τους εαυτούς μας, τον κόσμο που μας περιβάλλει και τις σχέσεις μας με τους άλλους. Η αποκάλυψη ως απόρροια και ενέργεια της θείας Χάρης αλάνθαστα μας οδηγεί στην υγιή φύση των πραγμάτων στην οποία ο δημιουργός και προνοητής Θεός τα έταξε προς τον τελικό τους στόχο κατά το θεοπρεπή τους σκοπό.

Είναι γεγονός ότι η πτώση του ανθρώπου αλλοίωσε σε τρόπο και χρόνο τη ροή των πραγμάτων, πράγμα όχι άγνωστο στον πανσθενουργό Θεό Λόγο «δι’ ού τα πάντα εγένετο». Έτσι γεννήθηκε η αναγκαιότητα της προσπάθειας, από την πλευρά του ανθρώπου που πάσχει για να ισορροπήσει και να ανακτήσει την υγεία της φθαρμένης φύσης.

Και ένα μέρος της παναγάπης του σεσαρκωμένου Θεού Λόγου ήταν και αυτό. Να μην ενεργήσει προστακτικά, να μή διατάξει τον τρόπο επι-στρο-φής του καταπεσόντος ανθρώπου, αλλά να υποδείξει με φιλανθρωπία, πρακτικά, την επι-στρο-φή και να τονίσει τη σημασία των θείων εντο-λών. Ποιά πρόφαση μπορεί να δικαιολογήσει την ανθρώπινη αυθά-δει-α και ραθυμία αφού ο γλυ-κύς μας Ιησούς «ήρξατο ποιείν τε και διδάσκειν» (Πράξ. α΄ 1).

Νά, λοιπόν, που όχι μόνο η λογική, αλλά και η αποκάλυψη μας συνιστά αλλά και μας επι-βάλλει την ανάγκη της άσκησης ως απόλυτου μέσου για την επιτυχία του σκοπού μας.

Εάν «οι του Χριστού την σάρκα εσταύρωσαν συν τοίς παθήμασι και ταίς επιθυμίαις» (Γαλ. ε΄ 24), είναι πλέον καταφανές, ότι μόνο με την άσκη-ση θα πετύχουμε την προαγωγή μας. Μας συναρπάζει ο Παύλος, ως ο πιο ακριβής γίγαντας της άσκησης, διδάσκοντάς μας καθαρά ότι το πήλινό μας σώμα, «η σάρξ, επιθυμεί κατά του πνεύ--ματος, το δε πνεύμα κατά της σαρκός· ταύτα δε αντίκειται αλλήλοις, ίνα μή α αν θέλητε ταύτα ποιήτε» (Γαλ. ε΄ 17). Δεν είναι, λοιπόν, θέμα πρόθεσης ή εκλογής η άσκηση, αλλά επιταγή και απόλυτα απαραίτητη.

Εάν δανεισθούμε τα λάφυρα της μοναστικής άσκησης, όσο και αν φαίνεται τολμηρό, δεν θα α-πο-τύχουμε στην ουσία. Εξ άλλου τί άλλο είναι ο μοναχισμός παρά μια μορφή της χριστιανικής πραγματικότητας, που εφαρμόστηκε με επιτυχία;

Σκοπός και στόχος, όπως αναφέραμε προηγουμένως, είναι η τήρηση των εντολών του Χρι-στού. Εμείς, κατά τον Παύλο, «πεπραμένοι υπό την αμαρτίαν» (Ρωμ. ζ΄ 14) πιεζόμαστε να πράξουμε «ο ου θέλομεν κακόν» (Ρωμ. ζ΄ 19). Ποιός άλλος παράγοντας ή σύμμαχος θα μας απαλλάξει «εκ του σώματος του θανάτου τούτου;» (Ρωμ. ζ΄ 24). Η προσφυγή μας στην ασκητική εμπειρία της μοναστικής αγωγής είναι αναγκαία και απαραίτητη επειδή η μάχη και η πάλη για την ελευθερία μας είναι πολλαπλή και ποικίλη. Και προς τα πάθη, τις έξεις και τις συνήθειες αλλά και «πρός τάς αρχάς, προς τάς εξουσίας, προς τους κοσμοκράτορας του σκότους» (Εφ. στ΄ 12) και όλων των δυνάμεών του. Η λεπτομερέστερη άμυνα στον πνευ-ματικό αυτόν αγώνα βρίσκεται όντως στα συστήματα της μοναστικής πολιτείας και δεν υ-περ-βάλλουμε όταν τα συνιστούμε

ως παράδειγμα στη ζωή του καθενός μας.